

Flerpartimotion

Motion till riksdagen: 2014/15:2971

av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD)

Tidiga insatser för unga lagöverträdare

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra det möjligt att använda helgavskiljning med fotboja som en påföljd för unga mellan 15 och 18 år och vad som anförs i övrigt om påföljder för unga.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka samverkan i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet där skola, socialtjänst, polis, civilsamhälle och föräldrar har ett gemensamt ansvar.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att polisen bör ha ett utvecklat samarbete med varje skola.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att fortsätta stödja sociala insatsgrupper för att säkra att samverkan mellan polis och berörda lokala aktörer blir en självklar del av den ordinarie verksamheten.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att polis och socialtjänst som upptäcker unga i riskzonen för kriminalitet ska kontakta föräldrarna för ett ”orossamtal”.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om medling.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verkställigheten av ungdomstjänst som huvudregel ska inledas inom två månader från det att domen vunnit laga kraft.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att åtalsunderlåtelse för unga ska benämnas straffvarning, alternativt påföljdsvarning, för att tydliggöra att det är fråga om en reaktion på ett brott och en varning om att en mer ingripande påföljd kan komma att dömas ut.

Motivering

Allt färre ungdomar begår brott, och främst minskar snatteri, stöld och skadegörelse. Ungdomar har också en mindre tillåtande attityd till att begå brott i dag jämfört med tidigare. Men det är ändå i ungdomsåren som många testar gränser och begår brott. De flesta tungt kriminella har påbörjat sin kriminella bana genom att som ungdomar begå brott. Ju tidigare samhället reagerar när unga är på väg i en negativ riktning desto större är möjligheten att bryta utvecklingen.

Tidiga och tydliga insatser med fokus på individen måste även fortsättningsvis prioriteras och formerna utvecklas. För att uppnå det krävs samverkan mellan myndigheter och engagerade kommuner. Det krävs även åtgärder för att öka ungdomars förtroende för polisen och samhället i stort.

Skolundersökningar om brott bland ungdomar i årskurs nio visar att brottsbelastning har en rad orsaker, vilka samspelar med varandra. Brottsbelastade ungdomar har ofta en utåtriktad livsstil med ett omfattande umgänge, som ofta utgörs av andra brottsbelastade individer. Intresset för skola och skolprestationer är vanligen blygsamt; skolk, alkohol och droger ingår ofta i livsstilen. Förhållandet till föräldrarna upplevs ofta som mindre bra, och föräldrarnas kännedom om ungdomarnas förehavanden och umgänge är ofta liten. Brottsbenägenhet är alltså inte slumpartad; tvärtom finns tydliga indikationer vad gäller ungdomar, sociala faktorer och brottsbenägenhet. Detta bör uppmärksammas för att mer effektivt förebygga utvecklingen av ungas brottsliga verksamhet. Genom att skapa förutsättningar för goda uppväxtvillkor, god skolmiljö, utbildning och arbete kan brott förebyggas.

Tidiga insatser

Det är viktigt att klarlägga vad som hänt även när den som är under 15 år begått brott. Både för den unga gärningsmannen men förstås också för ett eventuellt brottsoffer. Alliansregeringen har tidigare vidtagit åtgärder för att fler brott begångna av barn ska utredas. Det är nu läge att utvärdera tidigare vidtagna åtgärder och överväga om och, i förekommande fall, vilka ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott begångna av personer under 15 år ska utredas.

För att hindra den unges fortsatta kriminalitet är det viktigt med en snabb reaktion från samhället. Mer kan göras i detta avseende. Exempelvis skulle en tjugofyratimmarsgaranti, där socialtjänsten, eventuellt, och om lämpligt tillsammans

med polisen, ska kontakta den unges föräldrar inom tjugofyra timmar efter att denne har gripits för brott, kunna övervägas.

Tidsaspekten är viktig för att unga misstänkta, tilltalade eller dömda ska uppleva att samhället reagerar. För den unge är tiden för handläggning av misstänkt brott obegripligt lång. Beslut om påföljder och/eller behandling kommer därför ofta sent. Vi vill därför göra en översyn av om mer kan göras för att tiden från anmälan till dom kan kortas i mål där ungdomar är inblandade.

Närvarande och engagerade vårdnadshavare är viktiga för den unge. Dagens huvudregel om att vårdnadshavaren bara ska underrättas om att en rättegång kommer att hållas är i många fall inte tillräcklig. Det bör därför övervägas om föräldrar ska vara skyldiga att närvara vid rättegång.

Genom olika rapporter under senare tid har bland annat framkommit att underåriga som sitter i arrest eller häkte behandlas olika beroende på var de sitter. En heltäckande översyn behövs. En sådan bör bland annat överväga om gemensamma riktlinjer när det gäller hur underåriga i arrest/häkte ska behandlas bör införas.

Straff och påföljder

En möjlighet som bör utredas för att hitta nya och lämpligare påföljder för unga är helgavskiljning med fotboja. Fler ska dömas till ungdomstjänst, och fullgöra påföljden, som bör ha en tydlig koppling till brottet. Dessutom bör det utredas om eftervården för de ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård är tillräcklig idag. Det bör vidare övervägas om åklagare ska kunna föreskriva kortare ungdomstjänst för ringa brott – såsom snatteri – genom strafföreläggande.

Om en ungdom begått ett brott saknar samhället i dag möjlighet att förmå ungdomen att göra rätt för sig, till exempel be om ursäkt eller ta bort klotter. Vi vill överväga möjligheten att låta domstol i större utsträckning beakta om den unge försökt göra rätt för sig exempelvis vid straffmätningen.

Såväl för den unges del som för att trovärdigheten i ungdomstjänsten som påföljd ska kunna upprätthållas är det viktigt att de som döms till den påföljden i så stor utsträckning som möjligt också fullföljer den. I det avseendet har ett krav på samtycke fördelar eftersom den som samtyckt också kan sägas ha tagit ställning till att han eller hon är beredd att fullfölja verkställigheten. Mot detta står emellertid de principiella

invändningar som finns mot ett system som ger den tilltalade ett slags vetorätt i förhållande till påföljden. Detta gör sig särskilt gällande i relation till unga lagöverträdare där tydlighet och trovärdighet har särskilt stor betydelse. Ungdomstjänsten är en straffrättslig reaktion som ska följa på att den unge har begått ett brott och det är inte rimligt att den unge genom kravet på samtycke får ett formellt inflytande och kan förfoga över valet av påföljd. Att den unge ges inflytande över möjligheten att välja påföljden riskerar också att det intresse av enhetlighet och likabehandling som så långt som möjligt bör upprätthållas sätts åt sidan. Vi anser därför att kravet på samtycke från den unge ska tas bort.

Snabba och tydliga reaktioner är av särskild betydelse när brott begås av unga. Att verkställigheten av ungdomstjänst inleds så snart som möjligt i anslutning till domen är därför viktigt. Ju kortare tid som går mellan brottet och att påföljden verkställs desto tydligare blir reaktionen. Vi menar att verkställigheten ska påbörjas inom två månader från det att domen vunnit laga kraft.

Ingen brottslighet hos unga bör förringas utan samhällets inställning till brott bör vara tydlig även för unga som begår mindre allvarliga brott. Den normbildande funktionen som kriminalisering har bör upprätthållas också för de minst allvarliga brotten och mot de yngsta lagöverträdarna. I relation till unga är det av särskild vikt att reaktionerna på brott är tydliga och konsekventa och på ett pedagogiskt sätt uttrycker samhällets klander.

En vanlig straffrättslig reaktion för de yngsta lagöverträdarna är i dag åtalsunderlåtelse. Av statistik från Brå för 2012 framgår att 37 procent av samtliga lagföringar i gruppen 15–17 år under det året utgjordes av åtalsunderlåtelser. Det är mot den bakgrunden viktigt att åtalsunderlåtelse på ett tydligt sätt signalerar för den unge att det är fråga om en straffrättslig reaktion och att innehållet tydligt klargörs för den unge. Det bör därför tydligare framgå att åtalsunderlåtelse är en reaktion på brott.

Det väsentliga budskapet till den unge är varningen om att ett straff kan komma att dömas ut. Detta bör på ett enkelt och tydligt sätt återspeglas i namnet. Därför är straffvarning en bättre benämning på åtalsunderlåtelser av det slag som i dag meddelas med stöd av LUL. Begreppet åtalsunderlåtelse kan för en ung lagöverträdare framstå som främmande och i värsta fall misstolkas som att konsekvenserna av brottet helt och hållet uteblir. För att i namnet markera att det är fråga om en varning om att ett straff

eller någon annan straffrättslig påföljd kan komma att dömas ut bör därför begreppet ”åtalsunderlåtelse” bytas mot ”straffvarning”.

Skolan/kommunala insatser

Rikspolisstyrelsen fick 2011 uppdraget att initiera en pilotverksamhet med sociala insatsgrupper, som riktar sig till ungdomar med allvarlig risk för rekrytering till kriminella gäng och fortsatt kriminalitet. Denna pilotverksamhet har bedrivits på tolv platser i landet. Inom ramen för dessa har polis, socialtjänst, skola, föräldrar och andra aktörer intensifierat samverkan för att gemensamt, samordnat och konsekvent hjälpa ungdomar som håller på att hamna snett. Att hela samhället samverkar och strävar mot samma mål är avgörande för att få ungdomar att bryta en kriminell bana. Därefter har insatsgrupperna permanentats och sprids till fler orter. Vi anser att antalet sociala insatsgrupper bör bli fler. Det är viktigt att samtliga relevanta aktörer får delta i arbetet kring ungdomar med kriminell problematik. Vi ser positivt på att ideella grupper involveras i de sociala insatsgrupperna i större utsträckning än vad som sker i dag.

De sociala insatsgrupperna fungerar som ett stöd för ungdomar som påbörjat en kriminell bana. Fokus ligger på individen som får möta samtliga relevanta myndigheter vid ett och samma bord. Vi vill att sociala insatsgrupper även ska kunna användas för att komma tillrätta med kriminella ungdomar som ännu inte fyllt 15 år.

En riskbedömningsmanual bör tas fram som gör att skola, polis och socialtjänst lättare kan fånga upp unga i riskzonen. Dessutom bör det övervägas om nya verktyg bör skapas för att fånga upp unga som finns i riskzonen för att hamna i en kriminell livsstil. En möjlighet kan vara att polis eller socialtjänst som upptäcker unga som befinner sig i riskmiljöer, men utan att ha begått brott eller använt narkotika, ska kunna kontakta föräldrarna för ett så kallat orossamtal.

Medling är en metod som kan underlätta för brottsoffer – och brottslingar – att gå vidare efter ett begånget brott under förutsättning att båda vill delta och att gärningen är erkänd. Det offentliga kan bli bättre på att medverka till att den som begår ett brott också – om brottsoffret vill det – kan ges möjlighet att direkt gottgöra brottsoffret. Medlingsmöten avslutas ibland med att gärningsman och brottsoffer ingår ett muntligt eller skriftligt avtal som kan innehålla löften om framtida beteenden, ekonomisk ersättning till brottsoffret eller gottgörelse genom arbete.

För att minska våld och mobbning i skolan är det viktigt att identifiera så kallade hot spots, det vill säga våldsutsatta platser. Det hjälper inte att bara ha rastvakter på skolgården; skolan bör kartlägga på vilka platser och tider våldet förekommer samt vilken typ av våld det är och därefter sätta in åtgärder när det krävs. Enligt Brå visar en undersökning att en skola i Tyresö under två år på så sätt minskade våldet med 33 procent. Platsbaserat arbete är ett viktigt förebyggande komplement som används alltför sällan i skolans strävan att minska brott och problembeteenden.

Det är viktigt att stärka förtroendet hos alla ungdomar för polis och övriga rättsväsendet. Vi vill därför att lag och rätt ska ingå i grundskolans undervisning. Vi anser också att det bör vara obligatoriskt för kommunerna att erbjuda föräldrautbildning.

De allra flesta kommuner har i dag ett samverkansavtal med polisen. Vi anser att samtliga kommuner ska ingå sådana avtal. Avtalen bör vara så konkreta som möjligt och spegla lokala förutsättningar.

Polisen bör ha ett utvecklat samarbete med varje skola, gärna med en särskild polisman knuten till skolan.

Utökat stöd för brottsoffer/gärningsmän

Det finns idag ett antal stödcentrum för unga brottsoffer och gärningsmän runt om i landet. Dessa fungerar i regel mycket väl. Vi ser gärna att fler stödcentrum för unga brottsoffer och gärningsmän inrättas.

Organisationer och ideella grupper som hjälper unga gärningsmän att bryta med sin kriminella bana har en viktig uppgift i dagens samhälle. Vi vill stödja dessa grupper och organisationers arbete.

På fler ställen runt om i landet bör socialtjänsten ha några medarbetare som har sin arbetsplats direkt hos polisen.

Beatrice Ask (M)

Johan Hedin (C)

Johan Pehrson (FP)

Andreas Carlson (KD)